

העיתון ד"ר דוד פסיג מדווח מסיליקון וואדי

www.passig.com

נא להכיר... תל"א

תשכחו מתמ"ג. מדד שיכול לאמוד טוב יותר את שיגשוגה הכלכלי של מדינה יכול להיות כזה האומד את ה"הרגשה הטובה" של אזרחיה. אפשר להתחיל למדוד אותו בסרגלים כלכליים מקובלים ולכנותו "תוצר לאומי אושר" (תל"א).

מילות פרידה

אחר חמש שנים תמימות שטור זה מתפרסם דרך האתר של בנק הפועלים, הגיעה השעה להפרד. אחר התלבטויות, החלטתי שהגיעה העת לפנות את הבמה הזו לאחרים ולהתפנות גם אנכי לדברים שונים בתחום עיסוקיי האקדמיים. אני מודה מקרב לב לקוראים הנאמנים של טור זה ועל התמיכה שקיבלתי, במשך השנים הרבות הללו, ממחלקת השיווק של האגף לבנקאות ישירה. בחלומותינו הכי ורודים לא דימינו, בתחילת הדרך, שלטור הראשון במדינת ישראל בעתידנות יהיה אורך נשימה כה גדול. מטרת הטור הזה היתה להציג בפני הקוראים שלנו, שמספרם הלך וגדל, צורת חשיבה שונה ופרספקטיבה עתידית על סוגיות אקטואליות בדרך שלא היתה ועדיין איננה מקובלת בערוצי תקשורת אחרים. אני מודה לקוראים שהמשיכו להתעניין והתכתבו איתי דרך הדוא"ל בסוגיות שהעליתי. כאות פרידה החלטתי גם הפעם להביא לידיעתכם, קוראים נאמנים, מדד כלכלי חדש ההולך ומתעצב בימים אלו. הוא עדיין בתחילת דרכו אך בטוחני שהוא ישקף עוד מימד שחסר לכולנו בכלכלה המודרנית של תחילת המאה ה-21. דומני שהמדד שתקראו עליו בהמשך מסמל—בהנחות ובצורת החשיבה המאפיינות אותו—את הטור הזה לאורך שנות קיומו. אני תקווה שאני משאיר את הרוח האופטימית העתידית כפי שהיא באה לידי ביטוי בטור זה מפעמת בפרסומים הבאים של בנק הפועלים.

סרגלי כלים לא נאותים

מן המקובלות לומר כי נשיא ארה"ב של 1928, הרברט הובר, לא ידע מה לעשות בעת משבר המניות הגדול שהוביל את ארה"ב לתקופת השפל הכלכלי הנורא. לכן גם שמו נזכר מאז, בפי כל, כנשיא כושל שההיסטוריה היתה מעדיפה לטאטא אל מתחת לשטיח. אלא שלא מעט חוקרים טוענים שלא בו היה צריך לתלות את האשם. לטענתם, לא משנה מי היה מכהן אז כנשיאה של אמריקה, בכל מקרה אף אחד לא היה יודע לזהות את בואה של הסופה וגם להעריך נכון מה הם הצעדים שצריך לנקוט. ארה"ב לא נהגה אז למדוד את המתרחש בכלכלתה. היא התחילה למדוד, למשל, את רמת האבטלה במשק רק בשנת 1930. לכן, ללא כלים נאותים, הובר ואחרים, לא היו מסוגלים בכל מקרה לנווט את הספינה שלא תיכנס למשבר כה חמור בהיסטוריה של אמריקה.

כיום, ארה"ב משקיעה כשני מיליארד דולר בשנה. בעזרתם 10,000 סטטיסטיקאים מנסים לקרא נכונה את המתרחש בכלכלה, לעקוב אחר מורדותיה ועליותיה, וכל זאת רק כדי לספק תמונת מצב על בסיסה קובעי המדיניות יעגנו את תהליכי קבלת ההחלטות שלהם.

אלא שחשש כבד מתחיל לחלחל לתודעת כל העוסקים בעבודת הנמלים הזו. ייתכן, מתחיל לקונן החשש, כי הנתונים אשר מצביעים על מצבה של הכלכלה אינם מספיקים כדי לתת תמונה נכוחה על מצב האומה. ייתכן גם ננשיא ארה"ב של היום ונשיאים עתידיים אין בידם כלים המתאימים לבחון את מצב הכלכלה והעם ולא יהיו מסוגלים לנווט כדי לא להיכנס לסופה. ההיסטוריה יכולה לחזור על עצמה רק בקונטקסט שונה.

החשש הזה נובע ממספר עובדות מתמיהות. רק בספטמבר האחרון, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה של ארה"ב החלה להשתמש במדד חדש הכולל בתוכו שירותים חיוניים בכלכלה האמריקאית. המדד נקרא [Quarterly Services Survey \(QSS\)](#). בעזרתו, זו לראשונה, הלשכה לסטטיסטיקה מודדת את המתרחש בסקטור השרותים—הכולל מערכות מידע ומיחשוב. שירותי טכנולוגיה אינם בדיוק חדשות, אך רק עתה שירותים אלו נמדדים ומשמעותם הכלכלית מחושבת!

עד כה הנתונים על סקטור שירותי המידע והטכנולוגיה התפרסמו פעם בשנה. אך ברור הוא שבלי לעקוב באופן שוטף אחר מה שמתרחש בביוטכנולוגיה, בשירותי התוכנה, והאינפורמטיקה אי אפשר לדעת מה מתרחש בכלכלה החדשה ולהות בה תהליכים.

מדהים לראות כיצד, בתחילת המאה ה-21, המשרד לסטטיסטיקה תעסוקתית Bureau of Labor Statistics של ארה"ב עדיין מחלק את כוח העבודה האמריקאי של 140 מיליון נפש לשתי קטגוריות בלבד—עובדי אדמה (2.2 מיליון) ו-לא עובדי אדמה (137.3 מיליון).

המדד הנחשב לדומיננטי ביותר בתחילת המאה ה-21 הוא ללא ספק "מדד פריון העבודה". אלה העוסקים בו עוקבים אחר כמות התוצרת שאדם מפיק בזמן נתון. אבל כמה מדד זה מסוגל להעריך את מידת הפריון של ייצור רעיון שהשלכותיו מרחיקות לכת לעומת מספר תבניות קרטון, למשל, שאדם מספיק לייצר בשעת עבודה? אנחנו מאוד רחוקים מלדעת כיצד להעריך בסרגלים מכומתים עיצוב נאות של מוצרים, הברקות של רעיונות, וכדומה.

התרגלנו לאמוד, מאז ימי אדם סמית, את מצבם הטוב או הרע של אומות לפי אמות מידה כלכליות. אנחנו מודדים אם החיים נעשים טובים יותר על ידי בחינה של מספרים טובים כמו התל"ג, הכנסה לנפש, וכדומה. לחילופין, אנחנו מודדים אם החיים נעשו גרועים יותר על ידי בחינה של המספרים הרעים כדוגמת אבטלה, אינפלציה, ועוד. אבל משהו מוזר התרחש במחצית המאה האחרונה, התמ"ג האמריקאי (ערך כל השרותים והטובין שאומה מייצרת חלקי מספר האנשים באוכלוסייתה) כמעט שילש את עצמו. נתונים דומים מתקבלים בכל הארצות הפוסט-תעשייתיות ברחבי תבל. מרבית האנשים הכפילו ואף שילשו את עושרם במחצית המאה האחרונה ובכל זאת הם לא חשים יותר מאושרים בהתאם.

המחקרים בשנים האחרונות אף מראים שמעבר לרמת הכנסה מסויימת (די ממוצעת) הדברים שאכן מוסיפים תחושת החיים הטובים אינם עוד מקורות הכנסה. אלא יחסי חברה, ידידות, מידת ההתנדבות לקהילה, ועוד. שום דבר מכל אלה אינו בא לידי ביטוי במדדים המודדים פריון, צמיחה, הכנסה לנפש, QSS, ועוד.

האושר כתוצר מקומי

זו הסיבה מדוע שני חוקרים אמריקאים, האחד [אד דינר](#) מאוניברסיטת אילינוי והשני מרטין זליגמן מאוניברסיטת פנסילבניה, מציעים אינדקס שימדוד את רמת ה"הרגשה הטובה" או ה"רווחה" הלאומית. ההרגשה הטובה הזו אינה נגזרת ממשנתה אחד כמו שנהוג לערוך במדינת ישראל—משנתה הביטחון מפני טרור או מלחמה. אלא ממשתנים מגוונים.

למשל, כרגע אנחנו יכולים לשים בטבלאות כמה נקודות הטלפונים הניידים מוסיפים לתמ"ג. אך האם הטלפונים הללו עשו אותנו יותר לחוצים משום שאנחנו לא יכולים להעלים לבוס המלחיץ שלנו? האם הם הוסיפו לתחושת הביטחון שלנו משום שאנו יודעים שאם נזדקק לעזרה נוכל לקרא לה בקלות? הבה נשאל את האנשים שאלות מסוג זה, זוג החוקרים טען, ונשכלל את תשובותיהם במודלים הקיימים.

הרבה אנשים מצביעים על כך שרמת הרפואה היא הישג מההישגים החשובים של מדינות בתר-תעשיתיות שמוכיחה את חוסנה של אומה. אך, הם טוענים, מה אם נמדוד באיזו מידה תרופות וטכנולוגיות רפואיות הוסיפו לאיכות החיים הכללית של האזרח במאה ה-21? ייתכן ונמצא כי העלות תועלת במושגי "הרגשה טובה" או "אושר" אינם שווים את ההשקעה.

אם נאסוף נתונים מסוג זה, הם טובים, ונשכלל אותם בתוך אינדיקטורים קיימים, נוכל לצייר תמונה של תהליכים המתרחשים במשקים של המאה ה-21 ברזולוציה גבוהה יותר. נוכל אז לאמוד טוב יותר את חוסנם של אומות להמשיך להתפתח או לעמוד בפני סופות פוליטיות, כלכליות וחברתיות.

כמובן שהמבקרים יטענו שמדד כזה הוא טפשי. אך, הם מדגישים, זה לא יותר טפשי מאשר לבזבז 150 מליון דולר בשנה כדי לאסוף נתונים על 2-3% מכוח העבודה החקלאי. אם לא נחפש דרכים לרענן את הסרגלים הכלכליים שיש בידינו בתחילת המאה ה-21 אנחנו עלולים למצא את עצמנו בתוך משבר שלא היו לנו הכלים לראותו נע לקראתנו.